

О. В. Соснін,
доктор політичних наук, професор,
академік Академії політичних наук
України, заслужений діяч науки і
техніки України

В. В. Повидиш,
аспірант кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

УДК 378.1

БЕЗПЕКОВІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИКО ПРАВОВІ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в конфронтації з сучасним світом інформація стала ознакою основної складової успіху в будь-якій галузі. В повному суперечностей сучасному світі було й існує багато конфліктів, пов'язаних з інформаційною та комунікаційною діяльністю. Виявлення проблем її безпеки зростає у зв'язку із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і появою штучного інтелекту, що стає одним із ключових місць у системі забезпечення усіх без винятку життєво важливих інтересів країн. Все це змушує встановлювати більш досконалі норми права, які виникають при зборі, опрацюванні, накопиченні, зберіганні, вилученні, передачі, розподілі та споживанні інформації, особливо за допомогою комп'ютеризованих засобів зв'язку та інструментів штучного інтелекту. Розробка нових науково-методологічних підходів до формування нових адміністративно-правових засад безпеки в сфері обігу інформації та комунікації, пошук шляхів підвищення ефективності боротьби із загрозами, формування більш глибокої концепції української національної безпеки і, як наслідок, реформа сектора безпеки стає величезною турботою юридичної науки.

Ключові слова: інформаційні, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційно-комунікаційна діяльність, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, штучний інтелект, юридична наука, адміністративно-правове регулювання.

Актуальність обговорюваної теми полягає в тому, що у протистоянні країн сучасного світу інформація і закони інформаційно-комунікаційної діяльності набувають ознак головної ресурсної компоненти успіху особи, суспільства або

держави. Свою реальну незалежність і безпеку в сучасному світі, захопленому/узурпованому інтересами транснаціональних фінансово-промислових угруповань (ТНФПУ), мають тільки ті країни, які спроможні ефективно використовуву-

вати нові знання, що спонукають їх до інноваційного розвитку у будь-якій сфері. На цьому тлі у повному суперечностей сучасному світі постійно виникає безліч конфліктів.

Технології здобуття і володіння інформацією як ресурсом визначають межі інформаційного простору (ІП) країн і межі їх комунікації. За оволодінням методами сучасних і перспективних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в економічній, військовій, науково-освітній або просвітницькій діяльності держави політичні або бізнесові угруповання (еліти) постійно ведуть жорстку і безкомпромісну боротьбу. Сучасний етап розвитку людської цивілізації ми трактуємо як наднаціональний, коли управління світом захоплено ТНФПУ, як час четвертої глобальної промислової революції і впровадження штучного інтелекту в реальну економіку. Сьогодні це особливо помітно, коли міжнародні фінансово-промислові кола намагаються поставити на шлях розпаду США, Росію, Україну, для чого вміло послаблюють репутацію і повноваження національних лідерів і президентів.

Нова дійсність формується в умовах визрівання нового типу суспільно-політичного облаштування, яке приходить на зміну існування індустріальних суспільств. У західних наукових публікаціях це часто називають «knowledge society» — «суспільство, що засноване на знаннях», або «суспільство знань» (в Україні поки що більше використовують поняття «інформаційне суспільство»), і багато фахівців пропонують різні підходи щодо концепцій його створення. Проте всі концепції головним ресурсом його розвитку визначають знання і інформацію органічно зв'язаними із розвитком ІКТ і штучного інтелекту.

У світі за допомогою сучасних ІКТ створено потужні інформаційні потоки для обслуговування потреб існуючого суспільства споживання. Вони існують виключно як шар оболонки Землі, а глобальні інформаційно-комунікаційні проекти виробляють за його допомогою ефективні засоби і методи формування

регіональних, парламентських, владних і науково-освітніх еліт, регулюють і втихомирюють ідеї патріотів і громадян, пригнічуючи і нівелюючи будь-яку ціну за їх творчі імпульси щодо організації продуктивної діяльності народу. Арсенал таких засобів і технологій безупинно оновлюється й удосконалюється, на це спрямовуються величезні кошти для наймання професійних кадрів, а ЗМІ, які культивують ненаситність бажань, почуття постійної незадоволеності, продовжують технологічно вдосконалювати засоби пропаганди переваг «розкішного життя», вчать «правильно» прагнути й «правильно» платити. В сучасному суспільстві інформація, яка генерується безпосередньо творцями, виступає як майже неконтрольований продукт для масового споживання, а тому різноманітність і кількість безпекових характеристик інформаційно-комунікаційної діяльності в суспільстві зростає швидко і майже стихійно. Це дозволяє зробити висновок про те, що ми ще не досягли такого рівня розвитку суспільства, коли знання та інформація відіграють не тільки роль інтелектуального чинника у науково-технічному прогресі, а й навіть не стали впливовою економічною й соціально-політичною силою, яку не можна не враховувати у різнопланових процесах взаємодії людини у соціумі, в якому інноваційна діяльність людини дедалі більше набуває економічного і політичного пріоритету. В умовах, коли людина починає визначатися в якості творця віртуального і реального світу одночасно, тут її інтелектуальне навантаження і сила творчої наснаги стають умовою її соціальної еволюції. Все це ставить перед людиною, суспільством і державою головну проблему щодо необхідності організації безперервного навчання фахівців і вдосконалення освітньої сфери, що вже стало загальною тенденцією (трендом) світового розвитку і умовою розвитку засад інноваційного суспільства [3].

Глибоке усвідомлення взаємозалежності проблем інноваційного суспільного розвитку і доступності до користування

населенням інформацією власних інституцій сучасними ІКТ, інформаційна свобода та інноваційне мислення людини стають діючим стимулом для влади при формуванні всіх концепцій і програм розвитку країни, що підвищує її відповідальність при впровадженні більш досконалих етичних і юридичних норм поведінки, перш за все, еліт. Сьогодні Україна має потребу у впровадженні досконалих норм і принципів справедливості, етики поведінки громадян, що сколихує всі верстви сучасного українського суспільства. На тлі розвитку можливостей новітніх ІКТ, особливо мережевих технологій, ЗМІ, які активно впливають на становлення в Україні нових уявлень про існуючі у світі права і обов'язки громадян в інформаційно-комунікаційній сфері є виключно актуальними. У сукупності вимог людина і суспільство прагне того, щоб люди, живучи у суспільстві, яке інформатизується, створювали активні соціальні структури для взаємодії з владою таким чином, щоб підтримувати й розбудовувати громадянське суспільство, змущуючи владу відпрацьовувати технології «відкритого урядування». Лише за таких умов поняття «свобода», «права людини», «законність» стають пріоритетними при визначенні інституціональних ознак держави, яка намагається встати на інноваційний шлях розвитку.

Потрібна постійна увага суспільства до юридичної науки і моніторингу й розвитку умов формування інноваційного вектору у розбудові суспільства, використовуючи фактори інформатизації і структур громадянського суспільства. У сукупності вони стимулюватимуть роботу механізмів освоєння науково-технічного потенціалу країни та інформаційного права. Розвиток суспільства через інформатизацію та використання нових можливостей сучасних ІКТ і систем штучного інтелекту має бути найважливішим завданням для всіх, хто стурбований розумінням упровадження інформаційного суспільства в нашій країні. Вироблення нових науково-методологічних підходів до формування процесів

безпекової діяльності в інформаційно-комунікаційній сфері, а також напрямів підвищення ефективності щодо боротьби з загрозами національної безпеки, стає виключно важливим завданням юридичної науки заради формування більш досконалої концепції української національної безпекової діяльності та реформування сектору безпеки. Вирішення безпекових проблем інформаційно-комунікаційної діяльності, безумовно, повинно відбутися заради формування громадянського світогляду людей [4].

І за таких умов проблеми інформаційної безпеки починають посідати одне з ключових місць у системі забезпечення життєво важливих інтересів усіх без винятку країн і обумовлюють нагальну потребу створення нових адміністративно-правових засад інформаційно-комунікаційної діяльності.

Складні ІКТ і системи штучного інтелекту починають інтегрувати на собі все документальне середовище сучасної країни, формують безліч кластерних структур відкритих і утаємничених знань — наукових публікацій, і розпорядчих документів влади — законів і підзаконних актів, щоденних і періодичних видань, які самі по собі є фракталами. Фрактал (Fractal) — нескінченно самоподібний (точно або наближено) об'єкт (множина), кожна частина якого повторюється при зменшенні масштабу, або фрактал — самоподібна множина нецілої розмірності. За таких умов, розуміючи, що епохальні і наукові, і технічні відкриття не раз змінювали вектор розвитку людства, докорінним чином спростовуючи всі прогнози, виважений підхід до безпекових проблем в інформаційно-комунікаційній діяльності дозволяє досягти великого обсягу знань про об'єкт, перейти від абстрактного, теоретичного рівня пізнання до осмислення конкретної реальності і співвіднести положення теорії безпекової діяльності з соціальною дійсністю, достатньо суперечливою, а комплексне дослідження проблем безпекової діяльності вимагає використання нових науково-концептуальних знань, які репродукують вирішення проблем безпеки інфор-

маційно-комунікаційної діяльності та більш глибокий дискурс їх осмислення.

Проблемність ситуації дослідження полягає ще в тому, що сьогодні ІІ кожної країни зусиллями владних еліт перетворюються на плацдарми, здатні протидіяти веденню війн, сюди втягується вся сукупність інформаційних ресурсів, технологій їх збереження та використання, а також інформаційно-комунікаційні і телекомунікаційні системи, які утворюють виключно складні інформаційно-комунікаційні інфраструктури (ІКІ) в сучасному світі. Відомо, що інформація, яка будь-коли з'являлася (або з'являється) в медійному ІІ будь-якої країни, автоматично стає вибухонебезпечним елементом для реальної політики. Вона стає присутньою при постановці кадрів ТV, різноманітних за забарвленням повідомленнях від солдатів інформаційної війни — блогерів, журналістів і спостерігачів, які часто на свій розсуд фальсифікують (фантазійно породжують чи інтерпретують) неіснуюче і героїзують, кожен по-своєму, нереальні «ігри» політиків, які за їх допомогою «обкатують» свої методи задурювання свідомості народу. Все це стало реальністю жорсткої боротьби сьогодення у віртуальному інформаційно-комунікаційному просторі і обумовило зростаюче значення проблем безпеки при поводженні з інформацією. Така система прогностичних методів дозволила б зняти соціальну та економічну напругу, попередити великомасштабні катастрофи економічного, політичного, військового та екологічного характеру. Проблеми безпекової діяльності відносяться до числа найважливіших і найскладніших проблем сучасності. Їх важливість є надзвичайно великою, тому всі методи, засоби, інструменти та технології, алгоритми їх вирішення повинні бути застосовані комплексно.

Концептуальні засади вирішення безпекових проблем інформаційно-комунікаційної діяльності потребують свого удосконалення, про які раніше ми не мали ні найменшого уявлення. Їх викликало до життя безпрецедентне проникнен-

ня ІКТ в усі сфери життя і діяльності людини, глобалізація інформаційно-комунікаційного середовища, інтеграція і розвиток мереж зв'язку, телебачення. Нове інформаційне світорозуміння і світогляд поки що не знайшло адекватного відбиття в масовій свідомості, формування якого починає істотно відставати від темпів розвитку цивілізації, що само по собі вимагає спеціальних наукових досліджень. Можна лише сказати, що пов'язано це не тільки із перетворенням інформації і комунікації на найважливішу економічну категорію, а й із невизначеністю багатьох політико-правових проблем щодо процедур комунікації при обміні інформацією.

Сьогодні через недосконалість процесів розбудови інформаційно-комунікаційного середовища найчастіше здійснюються загрози національній безпеці в різних сферах діяльності особистості, суспільства й держави. Наприклад, виникає глобальна за виміром потреба в переосмисленні національних програм інформатизації та інформаційно-комунікаційного законодавства з точки зору адміністративно-правового регулювання. Глобалізація способу життя і джерел постачання інформації багато в чому вже дискредитували дії наших різноманітних маніпуляторів інформацією, сенс (зміст) інформаційних повідомлень. Ми, зокрема, стаємо свідками того, як це вже зруйнувало соціокультурну ідентичність наших громадян, а кількість факторів впливу так званої «м'якої сили» зростає і вони тягнуть за собою більш жорсткі наслідки для життя народу і суверенітету країни.

Основним механізмом, що забезпечує безпекове використання ІКТ сучасного суспільства та їх функціонування в інформаційно-комунікаційному середовищі, безумовно, є інформаційна етика, яка представляє складну, ієрархічну систему. Соціальні заходи інформаційної безпеки формують соціально-гуманістичну спрямованість інформаційного середовища, визначають ефективність морально-правового регулювання управлінських відносин у суспільстві, що ба-

зуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Осягнути ситуацію і точно визначати тут коло проблем, які нам сьогодні треба знати і вирішувати, ми поки що не змогли повною мірою. Крім досягнення відповідного науково-технічного рівня, потрібна постійна відверта і публічна дискусія фахівців із поверненням до витоків самої проблеми щодо гуманістичних методів управління суспільством і інформаційно-комунікаційною сферою зокрема в сучасних умовах.

Особливо прискіпливо ми маємо оглянути зростаючі проблеми роботи із великими масивами інформації, яка накопичується в електронних базах даних. В контексті вирішення проблем розбудови в Україні демократичного і захищеного від спотворення мережевого інформаційно-комунікаційного середовища, в умовах, коли проти нас розгорнута повномасштабна інформаційна і військова агресія, вони набувають величезного значення проблем національної безпеки. Зокрема йдеться про формування в суспільстві нового світогляду на процеси опанування таким явищем комп'ютерної доби як «Великі бази даних» (так званих Big Data), створення для них національної нормативної бази тощо. Поняття Big Data поки що ще можна трактувати досить широко, однак просту базу абонентів телефонних мереж (навіть із прізвищами і паспортними даними) вже сьогодні не слід відносити до них. Вони потрібні на більш високих рівнях управління суспільно-політичними і економічними процесами. Скажімо, для прив'язки громадян до переміщень мобільних пристроїв, їх смакових характеристик і стану здоров'я, вирішення проблем, пов'язаних із міжнародним тероризмом. Проблема стимулює прагнення багатьох структур і організацій, зокрема правоохоронних, розширити поняття «персональні дані», яке вже частково визначено законодавством, однак, щоб персональними даними вважалися не тільки прізвище, ім'я, по-батькові, а й певний набір поведінкових факторів, на

підставі яких можна було б більше зрозуміти про людину, як то: де купує товари, на які сайти заходить тощо, питання слід більше виносити на порядок денний [1].

Інтегруючи сенс різноманітних науково-практичних знань, а також пропозиції вчених-практиків та політиків щодо розв'язання названих проблем сьогодні неможливо уникнути проблемних питань інформаційно-комунікаційної безпеки держави. Можна спробувати назвати тут основну загрозу для нашої сталої інформаційно-комунікаційної діяльності — це проблема несанкціонованого розкриття національних інформаційних джерел (ресурсів), механізмів їх порушення і цілісності. Захист знань, інформації і всіх інших нематеріальних активів нації вимагає впровадження щодо них досвіду стандартів звичних технологій обліку і захисту майна. Це вимагає радикальних змін у національному інформаційно-комунікаційному законодавстві України і, можливо, виділення комплексної галузі інформаційного законодавства в окрему і самостійну науково-практичну. Виключно важливим аспектом стає і встановлення більш досконалих норм права в суспільно-політичних відносинах, які виникають при збиранні, обробці, накопиченні, зберіганні, пошукові, передачі, розповсюдженні та споживанні інформації, особливо за допомогою комп'ютерних засобів. Узагалі багатьох у відносинах, пов'язаних з використанням комп'ютера, комп'ютерних систем і мереж при поширенні і збереженні (захисті) інформації [3, 4]. В умовах глибокої світової кризи, яка виплеснула на нас безліч проблем, одночасно надавши для розвитку величезні можливості ІКТ, ми маємо відчутти потребу на новому рівні, як реалізувати їх можливості, залучивши свою і світову науково-технічну еліту заради відновлення і подальшого розвитку постіндустріальної економіки.

Нажаль, сприйняття владою і суспільством нової реальності і адаптація самої людини до нових умов інформа-

ційно-комунікаційних реалій, їх взаємодії відбувається у нас досить складно, і поки що важко сказати, чого більше — сподівань чи розчарувань. Можна сказати, що значною мірою вони обумовлені суперечностями, які обумовлено загальною специфікою інформаційно-комунікаційної діяльності — невизначеністю і відкладенням (відтермінванням) результату, асиметричністю процесів і форм інформаційного облаштування світу. Головне — це володіння інформацією, доступністю її дослідникам, новаторам, інвесторам, споживачам, а також особливими вимогами до кваліфікації і якості менеджменту. Ми ще не розуміємо, що реальною передумовою успіху в насиченому ІКТ суспільстві є те, що знання та інформація починають виступати об'єктом приватної власності окремих людей та їх професійних об'єднань. Знання та інформацію вони використовують в якості власного економічного ресурсу в інноваційній діяльності, підвищуючи конкурентоспроможність своїх організацій у будь-якій точці світу.

Все це докорінно змінює організаційну структуру суспільства, перетворюючи її на нову і достатньо складну соціотехнічну систему, вводячи в економічний розрахунок все нові і більш досконалі характеристики ролі людини-творця у складі «інформаційного ресурсу» тощо, структурувавши вирішення проблем перетворення (трансформації) суспільно-політичних відносин щонайменше в чотирьох мега-сферах: державній іннова-

ційній політиці, економіці, праві, інформаційному забезпеченні [2]. Сьогодні, на жаль, інформатизація, як можливий засіб демократизації країни та її інноваційного розвитку, гальмує, стикаючись з високим рівнем правового нігілізму громадян і низьким рівнем авторитету влади. Як наслідок, не вистачає довіри до неї з боку громадян і суспільства. Процес інформатизації наших державних структур часто здійснюють аматори на свій розсуд, іноді він набуває ознак вдосконалення під тиском «раціоналізаторських пропозицій» зацікавлених осіб, однак у нас ніхто не несе відповідальності за їх реалізацію, а тому всюди від нас, які вклали в інформатизацію величезні кошти, вимагають, крім паспорта, свідчити про свою особу різноманітними довідками, ідентифікаційним кодом. Наш законодавець цьому питанню поки що не приділяє достатньої уваги, а владні структури подовжують «продукувати» концепції, які не поєднують в собі органічно проблематику побудови громадянського, інформаційного і, як наслідок, інноваційного суспільства. Все це має стати турботою інститутів влади і громадянського суспільства, але на сьогодні вони далеко не всі рівною мірою здатні зробити це. Ще багато чого має бути зроблено, щоб створити діючу модель інформаційної взаємодії всіх владних структур і осередків громадянського суспільства у процесі насичення його засобами ІКТ і підпорядкування інноваційного розвитку [2].

Список використаної літератури

1. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I—II. Oxford: Blackwell Publishers, 1996—1998. Vols. 1, 2. Russian translation ed. by O. Shkaratan. Moscow: GU-VshE, 2000. 608 p.
2. Кивлюк О. П. Моделювання інформаційних процесів в контексті інформатизації суспільства. Київ: Гілея, 2014. Вип. 80. С. 222—226.
3. Кириченко М. О. Інформатизація як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку. Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». Харків, 2017. № 1 (9). С. 46—50.
4. Соснін О. В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 572 с.

Соснин А. В., Повидиш В. В. Проблемы безопасности информационно-коммуникационной деятельности: теоретические и праксеологические аспекты.

Актуальность темы исследования заключается в том, что в конфронтации с современным миром информация стала признаком основной составляющей успеха в любой отрасли. В полном противоречии современному миру было и есть множество конфликтов, связанных с информационной и коммуникационной деятельностью. Выявление проблем ее безопасности возрастает в связи с развитием информационно-коммуникационных технологий и появлением искусственного интеллекта, становится одним из ключевых мест в системе обеспечения всех без исключения жизненно важных интересов стран. Все это заставляет устанавливать более совершенные нормы права, которые возникают при сборе, обработке, накоплении, хранении, изъятии, передаче, распределении и потреблении информации, особенно с помощью компьютеризированных средств связи и инструментов искусственного интеллекта. Разработка новых научно-методологических подходов к формированию новых административно-правовых основ безопасности в сфере обращения информации и коммуникации, поиск путей повышения эффективности борьбы с угрозами, формирование более глубокой концепции украинской национальной безопасности и, как следствие, реформа сектора безопасности становится огромной заботой юридической науки.

Ключевые слова: информационные, информационно-коммуникационные технологии, информационно-коммуникационная деятельность, информационная безопасность, информационное общество, искусственный интеллект, юридическая наука, административно-правовое регулирование.

Sosnin O. V., Povydish V. V. Security problems of information and communication activity: theoretical and praxeological aspects.

The relevance of the research topic is that in confrontation with the modern world information has become a hallmark of the main component of success in any industry. In complete contradiction to the modern world there were and there are many conflicts related to information and communication activities. The detection of its security problems is increasing in connection with the development of information and communication technologies and the emergence of artificial intelligence, which is becoming one of the key places in the system of ensuring all of the vital interests of countries without exception. All this forces the establishment of more perfect rules of law that arise in the collection, processing, accumulation, storage, deletion, transmission, distribution and consumption of information, especially through computerized communication tools and tools of artificial intelligence. The development of new scientific and methodological approaches to the formation of new administrative and legal security principles in the field of information and communication circulation, the search for ways to increase the effectiveness of the fight against threats, the formation of a deeper concept of Ukrainian national security and, as a consequence, the reform of the security sector becomes a huge concern for legal science.

Key words: information, information and communication technologies, information and communication activity, information security, information society, artificial intelligence, jurisprudence, administrative law regulation.